

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI
SHAKLLANTIRISHDA INTERAKTIV TOPSHIRIQLARNI INNOVATSION
YONDASHUVLAR ASOSIDA TASHKIL ETISH METODIKASI****Nasriddinova Nasiba Alimjonovna**

UNIVERSITY OF INNOVATION TECHNOLOGY

“Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim” kafedrası P.f.f.d (PhD), dotsent v.b.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22749596>

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinif o'quvchilarining ona tili darslarida o'qish savodxonligini shakllantirish, ularga ta'lim – tarbiya berish orqali turli interaktiv topshiriqlardan foydalanish usullari haqida so'z boradi. Maqolamizning asl maqsadi ham o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda gaplar lobirinti, morfologik kvest, imlo xaritasi, nutq kartalari kabi interaktiv topshiriqlarni innovatsion yondashuvlar orqali foydalanishdan iboratdir.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinflar, o'qituvchi, o'quvchilar, ta'lim, tarbiya, anglash, qo'llash, metodika, metod, gaplar lobirinti, morfologik kvest, imlo xaritasi, nutq kartalari, nutq, gaplar, so'zlar, harflar, tovushlar, o'qish savodxonligi, innovatsiya, integratsiya, yondashuv, topshiriq, maqsad.

Аннотация. В данной статье рассматриваются методы использования различных интерактивных заданий для формирования навыков чтения у учащихся начальной школы на уроках родного языка и для обеспечения их образовательного процесса. Главная цель нашей статьи – использование интерактивных заданий, таких как лабиринты предложений, морфологические квесты, орфографические карты и речевые карточки, с помощью инновационных подходов для развития навыков чтения у учащихся.

Ключевые слова: Начальные классы, учитель, ученики, образование, воспитание, понимание, применение, методология, метод, лабиринт предложений, морфологический квест, орфографическая карта, карточки для развития речи, речь, предложения, слова, буквы, звуки, грамотность чтения, инновации, интеграция, подход, задача, цель.

Abstract. This article discusses the methods of using various interactive tasks to form reading literacy in primary school students' native language lessons, and to provide them with education. The main goal of our article is to use interactive tasks such as sentence mazes, morphological quests, spelling maps, and speech cards through innovative approaches to develop students' reading literacy.

Keywords: Primary grades, teacher, students, education, upbringing, understanding, application, methodology, method, sentencemaze, morphological quest, spelling map, speech cards, speech, sentences, words, letters, sounds, reading literacy, innovation, integration, approach, task, goal.

KIRISH. Bugungi kunda jaxonda global va milliy ta'lim siyosati madaniy hamda lingvistik xilma-xillikni saqlab qolish maqsadida boshlang'ich ta'lim bosqichida ona tilini o'qitish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu boradagi sa'y-harakatlar natijasida 21-fevral -Xalqaro ona tili kuni sifatida jahon hamjamiyati tomonidan keng e'tirof etilgan. Boshlang'ich sinif o'quvchilarning o'qish savodxonligini shakllantirishda ularning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, tushunish, muloqot va tafakkur qilish qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha tizimli ishlar olib

borilmoqda. Dunyo ta'limi va ilmiy tadqiqot muassasalarida bolalarda erta yoshdan o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, o'qish, yozish, tinglash, gapirish jarayonlarini integratsiyalashgan holda o'rgatish, badiiy adabiy qonuniyatlarni anglash hamda badiiy g'oyalar asosida mantiqiy xulosalar chiqarish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. O'qish savodxonligi bilan ijtimoiy tenglik orasidagi bog'liqlik, matnni harflab o'qish, tovush-harf mosligi orqali o'qish va yozishni o'rgatish, o'qish savodxonligini rivojlantirishda ijtimoiy va madaniy kompetensiyalar o'rni kabi yo'nalishlar bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida ahamiyat berilmoqda.

Respublikamizda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi darajasini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini joriy etish hamda uni xorijiy tajribaga asoslangan xalqaro malaka talablari asosida tashkil etishning me'yoriy asoslari yaratilmoqda. "...o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo'naltirilgan PISA-umumiy o'rta ta'lim maktablarida ta'lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish"¹ ustuvor vazifa etib belgilangan. Natijada, o'quvchilarning o'qish savodxonligini ta'minlash orqali boshqa fanlardan olingan ma'lumotlarni uqib olish va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirib borish, boshlang'ich ta'limdan o'quvchilarni mantiqiy, kreativ fikrlay olishlarini rivojlantirish ehtiyojlari kengaytirildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI. Ma'lumki, inson hayotida nutq va tafakkurning o'rni va roli qadimdan ko'pchilikni qiziqtirib keladi. Forobiy, Zamaxshariy, Beruniy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Kaykovus, Alisher Navoiy kabi mutafakkirlar o'z asarlarida nutqni ma'naviy kamolot belgilaridan biri sifatida qayd etganlar. Jumladan, Forobiy so'zlash quvvati haqida shunday deydi: "...so'zlash quvvati (nutq) shunday quvvatki, uning yordamida inson bilim va hunar egallaydi, uning yordamida xulq-atvordagi xunuk va go'zal harakatlarni ajrata biladi va bajarilishi zarur bo'lgan-bo'lmagan ishlarni ado etadi, shu bilan birga zararli va foydali narsani lazzatli va achchiq narsalarni fahmlaydi". Ma'rifatparvar bobomiz Mahmudxo'ja Behbudiy: "Najot – ta'limda, najot – tarbiyada, najot – bilimda. Chunki barcha ezgu maqsadlarga bilim va tarbiya tufayli erishiladi", degan edi. Buyuk pedagog V.A.Suxomlinskiy bolaning kelajakda kim bo'lib yetishishi, uning hayot yo'li zinapoyalari pog'onasidan ko'tarilishlari va keyingi butun yo'li, aynan qanday ta'lim olganiga bog'liqligini ta'kidlaganlar.

Haqiqatan ham, jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar, avvalo, ta'limdan, ta'limning ilk bosqichlari hisoblanuvchi bog'cha, boshlang'ich ta'limdan boshlanganini ko'rishimiz mumkin. Bugungi kunda tub o'zgarishlar ro'y berayotgan yangi O'zbekistonimizda ham ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, xususan, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni joriy etish orqali bolalarga boshlang'ich maktab yoshidan zarur bilim, ko'nikma va malakalar berish, yangicha fikrlaydigan, demokratik islohotlarga tayyor, mamlakatimizni jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuvini ta'minlab bera oladigan, zamonaviy fanlarni egallagan, ishbilarmon va savodxon yangi avlod hayotga kirib kelmoqda.

Mamlakatimizda davlat tilini to'laonli joriy etishni ta'minlash, ta'lim muassasalarida barcha millat vakillariga o'zbek tilini o'rgatish va uni bilish darajasini baholash tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktyabrdagi "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF –5712- sonli Farmoni.

to'g'risida"gi PF-5850-sonli, 2020-yil 21-oktyabrda "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6084-sonli Farmonlarida o'zbek tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilarning o'zbek tilidagi nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalari ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Keyingi yillarda jahonda til ta'limiga oid tadqiqotlarda shaxsga yo'naltirilgan ta'limni joriy etish, rivojlangan mamlakatlar tajribasida keng qo'llanayotgan 4K, "Pre-R"(Prekindergarten) modellarini joriy qilish orqali XXI asr ko'nikmalari – ong ostida olamni anglash, tanqidiy fikrlash, o'z fikrini erkin bayon etish ko'nikmalarini rivojlantirishga asosiy e'tibor qaratilmoqda. PISA, PIRLS kabi xalqaro baholash reytinglarida yuqori o'rinlarni egallagan davlatlar ta'limida o'quvchilarda "4K" modelini o'z ichiga olgan muloqot, tadqiqot, yaratuvchanlik kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga alohida urg'u berilmoqda.

Shuningdek, xalqaro baholash dasturi PIRLS (Progress in international Reading and Literacy Study – PIRLS) yo'nalishida dunyoning turli mamlakatlari milliy ta'lim tizimida o'qish savodxonligini baholash bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar bugungi kunda o'qish savodxonligi, uni boshlang'ich sinflardan boshlab rivojlantirib borish masalalari jahon miqyosida alohida e'tiborga molik ekanligini ko'rsatmoqda. PIRLS dasturi 2001-yilda ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash assotsiatsiyasi (International Energy Agency) tomonidan tashkil etilgan bo'lib, dunyoning turli mamlakatlari milliy ta'lim tizimida o'qish savodxonligini baholash bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar va natijalarni qiyoslashga qaratilgan. Har 5 yilda o'tkaziladigan tadqiqotlar 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro darajada baholaydi. PIRLS ta'rifi ko'ra "O'qish saodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyatidir". Shu bois o'qish savodxonligi o'quvchilarning ilmiy va shaxsiy muvaffaqiyatlarining o'sishi uchun xizmat qiladi.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning sinflar kesimi va izchiligida nutq ravonligini shakllantirish, o'qigan so'z, jumla, gaplarni tushunish va ma'nosini anglagan holda amaliy qo'llash, "o'qish emas, uqish" ga o'rgatish, shu orqali o'quvchilarning analitik-sintetik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish yoritib o'tilgan. Shu kichik matnlar, ertaklar va hikoyalar asosida o'quvchilarda mazmunni tushunib o'qish, kontekstni anglash hamda matnga asoslangan ifoda faoliyatlarini shakllantirishga xizmat qiluvchi mashq va topshiriqlar ishlab chiqilgan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga interaktiv topshiriqlar berish o'qish savodxonligini shakllantirish, nutqiy ijodkorligini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Nutqiy ijodkorlik qobiliyati o'quvchining o'z fikrini mustaqil, mazmunli, obrazli va grammatik jihatdan to'g'ri tarzda ifodalash bilan birga o'qiganlari asosida ijodiy fikrlash, hayotiy xulosalar chiqara olish, ya'ni amalda qo'llash qobiliyati hamdir. Ushbu qobiliyatni shakllantirishda sinflar kesimida quyidagi interaktiv vositalarning qo'llanilishi maqsadli hisoblanadi:

1–2-sinflarda: "Gaplar labirinti"

Bu o'yinli topshiriqda o'quvchi gapni to'g'ri tartibda joylashtirish, noto'g'ri gaplardan chiqib ketish kabi vazifalarni bajaradi.

Maqsad: so'z tartibini tushunish, mantiqiy gap tuza olish, gapdagi fikr oqimini anglash.

“Morfologik kvest”

Bu topshiriq soʻz tuzilishini (ot, feʼl, sifat) oʻrganishga asoslangan oʻyin.

Maqsad: soʻzlarning morfologik tahlilini tushunish, soʻz yasash, soʻz oʻzgartirish koʻnikmalarini shakllantirish.

3–4-sinflarda: “Imlo xaritasi”

Bu xarita koʻrinishidagi topshiriq orqali oʻquvchilar imlo qoidalari asosida toʻgʻri yoʻnalishni tanlaydi.

Maqsad: imloviy savodxonlikni mustahkamlash, murakkab soʻzlarni toʻgʻri yozishga oʻrgatish.

“Nutq kartalari”

Bu topshiriqlarda oʻquvchilarga vaziyatli savollar, rasmi topshiriqlar yoki hikoya boshlangʻichlari beriladi.

Maqsad: mustaqil hikoya tuzish, nutqni rivojlantirish, ijodiy fikrlash.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, boshlangʻich sinflarda oʻqish savodxonligini shakllantirishda interaktiv topshiriqlardan innovatsion yondashuvlar orqali foydalanish oʻquvchilarning toʻgʻri talaffuz qilish, toʻgʻri yozish, oʻqiganini tushunish jarayonlarini qamrab olgan oʻta muhim taʼlimiy jarayon boʻlib, bunda oʻquvchilarga oʻqiganlarini tushunish orqali uqib olganlarini hayotiy vaziyatlarda qoʻllanishini ham oʻrgatib borish ularning tafakkurini oʻstirishga, yaxshi– yomonni farqlab borishga oʻrgatadi va oʻz “men”ini shakllantirib borishga ham yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABOYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktyabrda “Oʻzbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora - tadbirlari toʻgʻrisida”gi – PF 5850-sonli Farmoni.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 21-oktyabrda “Mamlakatimizda oʻzbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida” gi – PF 6084-sonli Farmoni.
3. Jinkyong Lee. The Repetition of Chunks in Korean Middle School English Textbooks. Canadian Center of Science and Education. English Language Teaching; Vol. 8, No. 10; 2015.– p. 60-73.
4. Akramov SH.R. PIRLS baholash tizimida tanqidiy oʻqish tamoyillarining ahamiyati/PILS xalqaro baholash dasturi: nazariya va tatbiq etish istiqbollari nomli xalqaro ilmiy konferensiya– T.: 2020. – 30-31- b.
5. Azimova I, Mavlonova K, Quronov S, Tursun SH. Ona tili va oqish savodxonligi. 2- sinf. Toshkent: - 2021. 120. B. 42- b.
6. Mamatova G., Baynazarova D, Gʻoziyeva O, Haydariva D, Ikromova F va b. Ona tili va oʻqish savodxonligi. 4- sinf. –T.: -2022. – 223-b. 198-199-b.
7. Yusupova SH. Ona tili taʼlimi samaradorligini oshirish va ilgʻor pedagogik texnologiyalarni joriy etish. Ped. fan. nom-di diss.– T.: 130 TDPI, 1998. –137 b.
8. Suxomlinskiy V.A. <https://brkm.ru/uz/auto/uchebne-kursy-po-tradicionnym-sistemam-shkolnoi-programmy-shkolnyi-gid/>